

PIRKANMAAN AIKUISOPISTON OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUJEN KEHITTÄMINEN

**Toimintatutkimus syksystä 2007
kevääseen 2008.**

Anne Huotari

**Kehittämishankeraportti
Huhtikuu 2008**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Huotari, Anne	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 33 sivua + 25 liitesivua	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus LIITE 1. ☒ Salainen	
Työn nimi Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen. Toimintatutkimus syksystä 2007 kevääseen 2008.		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulu, opinto-ohjaajankoulutus		
Työn ohjaaja(t) Virtanen, Riitta		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli kuvata Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämistyötä syksystä 2007 kevääseen 2008. Pirkanmaan aikuisopiston apulaisrehtori nimesi syksyn 2007 alussa kehittämistyöryhmän, jonka tehtäväksi tuli 1.) kartoittaa Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluiden nykytilaa, 2.) ohjaus- ja tukipalveluiden tarvetta sekä 3.) luoda toimintasuunnitelma opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämiseksi.</p> <p>Tässä raportissa kuvataan erityisesti kehittämistyöryhmän toimintaa ja toiminnan merkityksiä ja tuloksia toimintatutkimuksen keinoin. Varsinainen suunnitelma Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämisestä löytyy liitteenä. (LIITE 1.)</p> <p>Kehittämishankeraportti muodostuu kuudesta luvusta. Luku 1. on johdanto. Luku 2 kartoittaa hankkeen taustoja ja lähtökohtia: Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymän, Pirkanmaan aikuisopiston ja aikuisopiston ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämistyöryhmän näkökulmista. Luvussa 3. esitellään ammatillisen aikuiskoulutuksen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen lainsäädännöllistä taustaa, sillä alun perin kehittämistyö päätettiin aloittaa lainsäädännöllisen perustan kartoittamisen pohjalta. Luvussa 4. kuvataan toimintatutkimuksen perusluonnetta kehittämishankkeen taustaorientaationa. Toimintatutkimusta tarkastellaan erityisesti prosessiluontoisena yhteisön toimintaa kehittävässä muutoksen välineenä sekä dialogin synnyttäjänä työyhteisössä. Luku 5. on opinnäytteen keskeisin luku; siinä kuvataan miten Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämistyöryhmä toimi ja mitä se sai aikaan. Luku 6. on yhteenveto kehittämishankkeen tuloksista ja prosessin etenemisestä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Opinto-ohjaus, aikuiskoulutus, toimintatutkimus, ohjaussuunnitelma.		
Muut tiedot LIITE 1: PIRKANMAAN AIKUISOPISTON OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUIDEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA. PDF-TIEDOSTO. (EI JULKISEEN VERKKOLEVITYKSEEN)		

Author(s) Huotari, Anne	Type of Publication Development project report	
	Pages 33 + 25	Language Fin
	Confidential SUPPLEMENT 1. ☒ Not for publishing	
Title Developing Plan for Pirkanmaa Adult Education Institutes Counselling and Caring Services. An Action Research from August 2007 till April 2008.		
Degree Programme Teacher Education College, Study Counsellor Education		
Tutor(s) Virtanen Riitta		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The main subject of this thesis was to characterize about the Pirkanmaa Adult Education Institutes counselling and caring services developing work from August 2007 to April 2008.</p> <p>Principal of Pirkanmaa Adult Education Institute called in experts on autumn 2007 a developing group, which work was to 1.) survey the current state of Pirkanmaa Adult Education Institutes counselling and caring services, 2) detect the requirements of counselling and caring services on Pirkanmaa Adult Education Institute and 3.) create a new working plan for developing counselling and caring services on Pirkanmaa Adult Education Institute.</p> <p>This thesis is an action research about developing Pirkanmaa Adult Education Institutes counselling and caring services from August 2007 to April 2008. On supplement 1. you can find the final developing plan for Pirkanmaa Adult Education Institutes counselling and caring services.</p> <p>This thesis includes six chapters. Chapter 1. is an Introduction. On chapter 2. you can read about the history and bases about Pirkanmaa Educational Consortium, Pirkanmaa Adult Education Institute and the counselling and caring developing group. Chapter 3. includes facts about Finnish educational legislation, which defines the bounds for developing work of counselling and caring Services. Chapter 4. is about action research and chapter 5. is an analysis-chapter. The last chapter, 6. is the summary of results.</p>		
Keywords Study counselling, adult education, action research, counselling plan.		
Miscellaneous SUPPLEMENT 1: PIRKANMAAN AIKUISOPISTON OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUIDEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA. PDF-TIEDOSTO. (NOT FOR WEB-PUBLISHING)		

SISÄLLYS:

1. JOHDANTO.....	5
2. KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA JA LÄHTÖKOHTIA.....	7
2.1. PIRKANMAAN KOULUTUSKONSERNI-KUNTAYHTYMÄ JA PIRKANMAAN AIKUISOPISTO	7
2.2. OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUJEN KEHITTÄMINEN PIRKANMAAN AIKUISOPISTOSSA.....	8
3. OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUT AMMATILLISESSA AIKUISKOULUTUKSESSA – LAINSÄÄDÄNNÖLLISTÄ TAUSTAA.....	10
3.1. LAKI AMMATILLISESTA KOULUTUKSESTA JA AMMATILLISESTA AIKUISKOULUTUKSESTA	10
3.2. AMMATILLISEN OPINTO-OHJAUksen TAVOITTEET PERUSTUTKINTOJEN OPETUSSUUNNITELMIEN JA NÄYTTÖTUTKINTOJEN PERUSTEISSA	11
3.3. HENKILÖKOHTAISTAMISEN VELVOITTEET AMMATILLISESSA AIKUISKOULUTUKSESSA ..	12
3.4. MUITA OPINTO-OHJAUksen KANNALTA OLENNAISIA SÄÄDÖKSIÄ	13
4. TOIMINTATUTKIMUS TIEDONKERUUN VÄLINEENÄ.....	15
4.1. TOIMINTATUTKIMUKSEN PROSESSILUONTOISUUS.....	15
4.2. DIALOGI TOIMINTATUTKIMUKSEN VÄLINEENÄ	16
5. TUTKIMUSPROSESSIN KUVAUS	16
5.1. KEHITTÄMISTOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN	16
5.2. LOMAKEKYSELY JA SEN TULOKSET TUTKIMUSPROSESSIN ALULLEPANIJANA	17
5.3. DIALOGINEN TOIMINTATUTKIMUS TYÖSKENTELYTAPANA	18
5.4. PIRKANMAAN AIKUISOPISTON OPINTOJEN OHJAUS JA TUKIPALVELUJEN PERUSTEHTÄVÄ JA TOIMINTAPERIAATTEET HAHMOTTUVAT	19
5.5. KEHITTÄMISTYÖN KIRJAAMINEN ALOITETAAN: PERUSTEHTÄVÄN KIRKASTAMINEN HENKILÖKOHTAISTAMISEN KOLMESSA VAIHEESSA HALUTAAN NOSTAA KESKIÖÖN.....	22
5.6. TYÖ KANTAA HEDELMÄÄ: JOHTOTIIMI VAKUUTTUU KEHITTÄMISTYÖN TARPEELLISUUDESTA	24
5.7. VUOSI 2008 ALKAA: ERITYISOPETUKSEN KEHITTÄMINEN KÄYNNISTYY	25
5.8. UUSI MONIALAINEN JA MAAKUNNALLINEN OPINTO-OHJAAJA KÄYNNISTÄÄ OHJAUS- JA TUKIPALVELUTIIMIN TOIMINNAN	25
6. TULOKSIA JA ARVIOINTIA	27
6.1. TOIMINTATUTKIMUKSEN TULOKSELLISUUDEN ARVIOINTIA: MITÄ KEHITTÄMISHANKKEELLA SAATIIN AIKAAN?	27
6.2. OMAN TUTKIJAROOLIN POHDINTAA JA ITSEARVIOINTIA	29
LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA.....	31
LIITE 1:.....	34
PIRKANMAAN AIKUISOPISTON OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUIDEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA, 20 S. (EI JULKISEEN VERKKOLEVITYKSEEN).LIITE 2.....	34
LIITE 2.....	35
OPINTOJEN OHJAUS- JA TUKIPALVELUJEN KEHITTÄMINEN.....	35
LÄHTÖTILANTEEN KARTOITUS VASTUUALUEITTAIN OHJAUksen TARPEISTA 18.9.2007	35

1. Johdanto

Pirkanmaan aikuisopisto kuuluu Pirkanmaan koulutuskonserni-kuntayhtymään, jonka toiminta käynnistyi virallisesti vuoden 2007 alusta. Pirkanmaan aikuisopisto toimii kolmessa pisteessä Tampereella sekä lisäksi Virroilla, Ruovedellä, Orivedellä, Lempäälässä, Kangasalla ja Nokiolla. Koulutusaloja on kahdeksan: kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, luonnonvara- ja ympäristöala sekä humanistinen ja kasvatustieteiden ala (tutkintasuoritukset). Lisäksi Pirkanmaan aikuisopisto järjestää ohjaavia ja kuntouttavia koulutuspalveluita sekä työelämän kehittämispalveluita.

Opiskelijoita Pirkanmaan aikuisopistossa on noin 3000. Erilaiset lyhytkurssit mukaan lukien opiskelijavirtauma on vuosittain noin 5000 opiskelijaa.

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli kuvata Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämistyötä syksystä 2007 kevääseen 2008.

Pirkanmaan aikuisopiston apulaisrehtori Satu Nevalainen nimesi syksyn 2007 alussa kehittämistyöryhmän, johon kuuluivat opettaja, opinto-ohjaaja Anne Huotari sosiaali- ja terveysalan koulutuksista (Tampere) , opettaja, kouluttaja Timo Salin ohjaavista ja kuntouttavista koulutuspalveluista (Pohjois-Pirkanmaa) sekä opettaja, kouluttaja Outi Rantanen ohjaavista ja kuntouttavista koulutuspalveluista (Orivesi). Työryhmän tehtäväksi tuli **1.)** kartoittaa Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluiden *nykytilaa*, **2.)** kartoittaa ohjaus- ja tukipalveluiden *tarvetta* sekä **3.)** luoda toimintasuunnitelma opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämiseksi.

Kehittämistyön kohteena olivat Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus ja -tukipalvelut. Keskeisiksi haasteiksi nousivat työryhmän tekemän lomakekyselyn myötä seuraavat asiat: **1.)** Eri yksiköiden, koulutusalojen ja koulutusmuotojen aikaisempien ohjauskäytänteiden selvittäminen ja hyvien käytänteiden jakaminen, **2.)** Ohjaustarpeiden kartoittaminen maakunnallisesti laajalla alueella eri koulutuksissa ja koulutusmuodoissa sekä **3.)** Uuden yhtenäisen ohjaus- ja toimintakulttuurin luominen koko Pirkanmaan aikuisopistoon.

Keskityn tässä raportissa kuvaamaan erityisesti kehittämistyöryhmän toimintaa ja toiminnan merkityksiä, en niinkään analysoimaan ohjaus- ja tukipalveluiden nykytilaa tai tarvetta. Varsinainen toimintasuunnitelma ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämisestä löytyy liitteenä. Viitataan siihen tekstissä usein (LIITE 1.)

Kehittämishankeraportti muodostuu kuudesta luvusta. Luvussa 2. kartoitan hankkeen taustoja ja lähtökohtia: esittelen Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymän, Pirkanmaan aikuisopiston ja aikuisopiston ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämistyöryhmän. Luvussa 3. esittelen ammatillisen aikuiskoulutuksen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen lainsäädännöllistä taustaa, sillä alun perin kehittämistyö päätettiin aloittaa lainsäädännöllisen perustan kartoituksella. Lainsäädäntö asettaa puitteet ja rajat toiminnalle. Luvussa 4. kuvaan toimintatutkimuksen perusluonnetta kehittämishankkeeni taustaorientaationa. Tarkastelen toimintatutkimusta erityisesti prosessiluontoisena yhteisön toimintaa kehittävänä muutoksen välineenä sekä dialogin synnyttäjänä työyhteisössä.

Luku 5. on opinnäytteeni keskeisin luku; kuvaan siinä toimintatutkimuksemme syklin: mitä tapahtui elokuun 2007 ja huhtikuun 2008 välisenä aikana. Miten Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämistyöryhmä toimi ja mitä se sai aikaan. Luvussa 6. vedän yhteen kehittämishankkeen tuloksia ja esitän oman itsearviointini prosessin etenemisestä ja omasta roolistani siinä. Pohdin toimintatutkimuksen metodia ja sen käyttökelpoisuutta hankkeessa.

Laadin kehittämishankkeeni osana Jyväskylän ammatillisessa opettajakorkeakoulussa suorittamaani opinto-ohjaajakoulutusta. Se toimii kehittämistyöryhmämme toiminnan merkityksen arvionnin välineenä. Koska opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen on käytännössä vasta aluillaan Pirkanmaan aikuisopistossa, on tärkeää, että alun kehittämisvaihe on kirjattu ja dokumentoitu.

2. Kehittämishankkeen taustaa ja lähtökohtia

2.1. Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä ja Pirkanmaan aikuisopisto

Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä syntyi v. 2007 alusta, kun 16 pirkanmaalaista kuntaa (Ikaalinen, Kangasala, Kuhmalahti, Kuru, Kylmäkoski, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Pälkäne, Ruovesi, Tampere, Vesilahti, Virrat, Ylöjärvi ja Ähtäri) yhdistivät voimavaransa ja tekivät yhteistyösopimuksen ammatillisen koulutuksen järjestämisestä yhdessä. Pirkanmaalla toimineet oppilaitokset; Kangasalan ammattioppilaitos, Nokian ammattioppilaitos, Tampereen sosiaali- ja terveysalan opisto, Pirkanmaan Taitokeskus ja Pohjois-Pirkanmaan koulutusinstituutti siirtyivät näin saman koulutus konsernin alle, ja muodostivat yhdessä Pirkanmaan aikuisopiston, Pirkanmaan ammattiopiston ja Pirkanmaan oppisopimuskeskuksen (Pirkanmaan koulutus konserni-kuntayhtymä 2008.)

Konsernin muodostamista edelsi laaja suunnitteluvaihe, jota ohjasi vahvasti Opetushallitus. Suunnitteluvaihe käynnistyi v. 2005, jolloin perustettiin erilaisia valmistelutyöryhmiä. *Konsernin neuvottelukunta* toimi ylimpänä suunnittelua ohjaavana ja linjaavana elimenä, ja siihen kuului kansanedustajia, kunnallisia virkamiehiä ja päättäjiä sekä eri oppilaitosten rehtoreita. *Ohjausryhmän* muodostivat kunnallisista päättäjistä ja asiantuntijoista koottu tiimi. Lisäksi perustettiin ns. VIPEDI ja VITAHÄ –ryhmät joista edellinen keskittyi tulevan koulutus konsernin pedagogisten kysymysten pohtimiseen ja jälkimmäinen taloushallinnollisiin asioihin (Tamminen 2006, 4-5.)

Pirkanmaan aikuisopiston toimintaa suunnittelemaan perustettiin vuonna 2005 ns. *Pirkko Akpeda* –työryhmä, johon kuuluivat edustajat tulevan Pirkanmaan aikuisopiston muodostavista oppilaitoksista. Työryhmän tavoitteena oli kartoittaa oppilaitosten nykytilaa taloudellisten, hallinnollisten, pedagogisten lähtökohtien valossa sekä koulutusaloihin, tutkintoihin ja koulutusmuotoihin liittyen. Lisäksi työryhmän tehtävänä oli raamittaa tulevan Pirkanmaan aikuisopiston toiminnan tavoitteita, visioita ja päämääriä (Tamminen 2006, 3.)

v. 2007 Pirkanmaan aikuisopiston mottona on ollut *tuottaa monialaisia ja maakunnallisia aikuiskoulutuspalveluja ja työelämän osaamisen kehittämisspalveluja.*

Aikuiskoulutuspalveluiksi käsitetään mm.: **1.)** ammatillisten perustutkintojen järjestäminen näyttötutkintoina, **2.)** ammatti- ja erikoisammattitutkintojen järjestäminen, **3.)** muun ammatillinen lisäkoulutuksen organisoiminen ja tarjoaminen, **4.)** maahanmuuttajakoulutuksen suunnittelu ja toteuttaminen sekä **5.)** ohjaavien ja kuntouttavien koulutuspalvelujen kehittäminen ja toteuttaminen. Työelämän kehittämisspalvelut sisältävät yksilöllisesti eri työyhteisöjen ja työnantajien kanssa organisoitavia koulutus-, ohjaus- ja kehittämisspalveluja (Pirkanmaan aikuisopisto 2008.)

Pirkanmaan aikuisopiston koulutusalat ovat kulttuuriala, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala, luonnontieteiden ala, tekniikan ja liikenteen ala, sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala, matkailu-, ravitsemis- ja talousala, luonnonvara- ja ympäristöala sekä humanistinen ja kasvatustieteiden ala (tutkintosuoritukset). Visioksi vuodelle 2010 määriteltiin vuonna 2007 seuraava lause: *”Pirkanmaan aikuisopisto on maakunnallisesti ja valtakunnallisesti tunnettu ja arvostettu, omaleimainen ja asiakas- ja työelämäläheinen aikuiskouluttaja ja yhteistyökumppani, joka rohkeasti ja innovatiivisesti kehittää laadukasta, tulevaisuuden tarpeita ennakoivaa ammatillista aikuiskoulutusta ja työelämäpalveluja”* (Pirkanmaan aikuisopisto 2008.)

2.2. Opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen Pirkanmaan aikuisopistossa

Vuosi 2007 Pirkanmaan aikuisopistossa oli selkeästi toiminnan linjoja hakevaa ja kehittävää aikaa. Erilaisia kehittämistyöryhmiä perustettiin runsaasti ja monialaisuutta ja maakunnallisuutta opeteltiin. Erityisen kehittämistyön alla olivat yhteiset opintojen ohjaus- ja tukipalvelut. Kuuluin itse työryhmään, jonka tehtävänä oli **1.) Kartoittaa ohjaus- ja tukipalveluiden nykytila Pirkanmaan aikuisopiston muodostaneissa oppilaitoksissa (Pohjois-Pirkanmaan koulutusinstituutti, PIRKO, Pirkanmaan taitokeskus, PIRTA, Nokian ammattioppilaitos, Kangasalan ammattioppilaitos ja Tampereen sosiaali- ja terveysalan opisto, TASTO), 2.) Pohtia ohjaus- ja tukipalvelujen tarpeita, puutteita ja toimivia olemassa olevia käytäntöjä, 3.) Luoda Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluille toimintasuunnitelma, joka kattaisi maakunnallisesti ja monialaisesti koko aikuisopiston tarpeet.**

Opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämistyöryhmän ydinjoukon muodostivat v. 2007 opettaja Timo Salin Pohjois-Pirkanmaalta, kouluttaja Outi Rantanen ohjaavista ja kuntouttavista koulutuspalveluista sekä opettaja ja opinto-ohjaaja Anne Huotari sosiaali- ja terveysalan vastuualueelta. Kehittämistyöryhmän toimintaa ohjasi Pirkanmaan aikuisopiston apulaisrehtori Satu Nevalainen. Erityisopettajat Annikki Torikka ja Marjatta Lilli kommentoivat suunnitelmatyöskentelyä ja suunnitelmaa sekä vastasivat suunnitelman erityisopetusta ja henkilökohtaisten opintojen järjestämistä koskevien suunnitelmien työstämiseen liittyvien periaatteiden osiota v. 2008 alusta lähtien. Vuoden 2008 maaliskuusta alkaen kehittämistyöryhmässä toimi myös koko Pirkanmaan aikuisopiston maakunnallinen ja monialainen opinto-ohjaaja Seija Mäkinen.

Kehittämistyöryhmä kokoontui vuoden 2007 aikana 6 kertaa ja vuoden 2008 tammi-maaliskuun aikana 4 kertaa. Työryhmän työskentelytavaksi kehittyi dialoginen toimintatutkimus, jossa oman työn kehittäminen ja tutkiva ammattikäytäntö sekä jatkuva kokemusten reflektointi ja jakaminen sekä raportointi nousivat keskiöön. Työryhmän jäsenille resursoitiin työaika kehittämistyöhön yhteensä 180 tuntia. Resurssista suurimman osan, noin sata tuntia käytti Outi Rantanen, joka toimi työryhmän koollekutsujana ja raportoi työryhmän työskentelyä. Rantanen toimi myös kehittämistyön alkuvaiheessa toteutetun lomakekyselyn organisaattorina.

3. Opintojen ohjaus- ja tukipalvelut ammatillisessa aikuiskoulutuksessa – lainsäädännöllistä taustaa

Tämän luvun tarkoituksena on tarkastella ammatillisen aikuiskoulutuksen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen juridista perustaa. Vaikka kehittämishankkeessa pyrittiin esisijaisesti selvittämään opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen paikallista tarvetta sekä jo olemassa olevia toimivia käytäntöjä monialaisessa ja maakunnallisessa Pirkanmaan aikuisopistossa, kartoitustyön yksi lähtökohta oli opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen lainsäädännöllisten velvoitteiden kartoittaminen. Lainsäädäntö asettaa reunaehdot ja raamit tehtävälle työlle ja toimii resurssoinnin perusteena. Siksi tämä luku on olennainen osa kehittämishankkeen teoriaviitekehystä.

3.1. Laki ammatillisesta koulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta

Laissa ammatillisesta koulutuksesta (1998) säädetään nuorille ja aikuisille annettavasta ammatillisesta peruskoulutuksesta ja siinä suoritettavista tutkinnoista, ts. ammatilliseen perustutkintoon johtavasta koulutuksesta. Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (1998) puolestaan koskee ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomia, näyttötutkintoina suoritettavia ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja ja erikoisammattitutkintoja samoin kuin niihin valmistavaa koulutusta sekä muuta kuin näyttötutkintoon valmistavaa ammatillista lisäkoulutusta. Molemmissa laissa on viittauksia toisiinsa, niin, että ne eivät ole toisensa pois sulkevia lakeja, vaan niitä sovelletaan rinnakkain.

Laki ammatillisesta koulutuksesta edellyttää, että ammatillinen koulutus sisältää ammattiaineiden, työssä oppimista ja ns. yhteisten aineiden lisäksi opinto-ohjausta. Ko. lain 29 §:n mukaan opiskelijalla on *oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta*. Valtioneuvoston asetuksen ammatillisesta koulutuksesta (1998) 4§:ssä määrätään ko. lain pohjalta, että opinto-ohjauksena opiskelijalle annetaan henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta, ja, että opinto-ohjauksesta määrätään tarkemmin valtakunnallisissa ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien perusteissa, jotka ovat OPH:n tutkinnon järjestäjille antamia velvoittavia määräyksiä sekä niiden pohjalta tehdyissä oppilaitoskohtaisissa opetussuunnitelmissa (Laki ammatillisesta koulutuksesta, §29 / 1998.)

3.2. Ammatillisen opinto-ohjauksen tavoitteet perustutkintojen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteissa

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteissa on vahvistettu opinto-ohjauksen tavoitteet ja annettu ohjeita sen järjestämisestä oppilaitoksessa. Ammatillisiin perustutkintoihin johtavissa koulutuksissa opinto-ohjausta tulee sisällyttää vähintään 1,5 opintoviikkoa opiskelijan opintoihin. Lisäksi jokaisella opiskelijalla on oikeus saada henkilökohtaista ja muuta tarpeellista opintojen ohjausta opintojensa ohella riittävästi. Oppilaitoksen tulee huolehtia erityisesti niiden opiskelijoiden ohjauksesta, joilla on opiskeluvaikeuksia (esimerkiksi lukihäiriö), poissaoloja koulutuksesta tai elämänhallintaan liittyviä vaikeuksia (Laki ammatillisesta koulutuksesta, §12 / 1998.)

Opinto-ohjaus tulee toteuttaa siten, että opiskelija saa riittävästi tietoa koulutuksestaan ennen sen aloitusta ja sen aikana. Opinto-ohjauksen tulee antaa opiskelijalle valmiuksia toimia oppilaitosyhteisössään, suunnitella opintonsa ja sitoutua opiskeluun, jolloin hänen on tiedettävä tutkintoon sisältyvät opinnot ja valinnaisuus. Opiskelijan on osattava seurata opintosuoritusten kertymistä ja hakea tukea opintojensa suunnittelulle. Hänen tulee osata hakea tukea mahdollisissa opiskeluun liittyvissä vaikeuksissa sekä työtä tai opiskelupaikkaa myös ulkomailta. Lisäksi opiskelijan on saatava tukea opiskeluunsa ja elämäänsä mahdollisesti liittyvissä ongelmissa (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998, ks. myös esim. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet 2001, 143.)

Ammatillisten perustutkintojen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteiden mukaan koko henkilöstön tulee osallistua opiskelijoiden ohjaukseen. Opinto-ohjauksen onnistumiseksi tulee tehdä oppilaitoksen sisäistä asiantuntijayhteistyötä, yhteistyötä opiskelijoiden ja heidän kotiensa kanssa, eri oppilaitosten välillä sekä oppilaitosten ulkopuolisten asiantuntijoiden kanssa. Ammatillisten oppilaitosten tulee kehittää ura- ja rekrytointipalvelujaan yhteistyössä työvoimatoimistojen ja elinkeinoelämän kanssa sekä edistää opiskelijoiden työllistymistä ja jatkokoulutukseen pääsemistä. Oppilaitoksen tulee sisällyttää opetussuunnitelmansa yhteiseen osaan muun muassa suunnitelma opinto-ohjaukseen liittyvien tukipalvelujen järjestämisestä

(Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998, ks. myös esim. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet 2001, 143.)

Ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmien ja näyttötutkintojen perusteiden mukaan opiskelijoille on laadittava heidän valintojensa mukaan henkilökohtainen opiskelusuunnitelma. Henkilökohtaisia opiskelusuunnitelmia tehtäessä on otettava erityisesti huomioon ne opiskelijat, joilla on perusopetuksen aikana tai ammatillisen koulutuksen alkaessa opiskeluun tai elämiseen liittyviä vaikeuksia. Myös henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman toteutusta ja seuranta on tuettava jatkuvasti opinto-ohjauksella (Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998, ks. myös esim. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet 2001, 143.)

3.3. Henkilökohtaistamisen velvoitteet ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Ammatillisen aikuiskoulutuksessa opinto-ohjauksen asema ja velvoitteet järjestää opinto-ohjausta aikuisopiskelijoille määrittävät ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain 11 §:ssa opiskelijan oikeuksia koskevasta viittaussäännöksestä. Sen mukaan ammatilliseen aikuiskoulutukseen sovelletaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain opiskelijan oikeuksia koskevia säännöistä 29 §. Siihen on kirjattu opiskelijan oikeudesta saada opetussuunnitelman mukaista opetusta ja opinto-ohjausta (Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998, §11. §29.)

Opinto-ohjauksen kannalta tärkeä kohta ammatillista aikuiskoulutusta säätelevässä laissa on sen 8§, jossa määrätään näyttötutkintoon valmistavasta koulutuksen ja tutkinnon suorittamisen henkilökohtaistamisesta. Lakia täydentää 1.3.2007 alkaen annettu määräys aikuisopiskelun henkilökohtaistamisesta, joka velvoittaa oppilaitokset entistä yksilöllisempään ja joustavampaan ohjaukseen. Henkilökohtaistaminen tarkoittaa sitä, että oppilaitos tai työpaikka ohjaa ja opettaa asiakaslähtöisesti näyttötutkinnon suorittajaa tai tutkintoa varten opiskelevaa henkilöä.

Hakeutumisvaiheessa tunnistetaan aikuisen senhetkinen ammatillinen osaaminen. Osaamisen tunnistamisen välineitä ovat erilaiset osaamiskartoitukset ja henkilökohtaiset ohjauskeskustelut, joissa aiemmin opittua reflektoidaan yhdessä (OPH:n määräys aikuisopiskelun henkilökohtaistamisesta 4/011/2007.)

Tutkinnon suorittamisen vaiheessa opiskelijan osaaminen tunnustetaan tutkinnon osatodistuksin ja ohjaus tarkoittaa tutkintosuorituksen ohjausta. Ohjausta voivat antaa niin opettajat, erityisopettajat kuin opinto-ohjaajatkin. *Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen vaiheessa* aikuinen opiskelee ohjatusti sen, mitä tutkintoon vielä tarvitaan. Samalla huomioidaan hänen mahdolliset erityistarpeensa, jotka voivat johtua esimerkiksi erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustasta tai lukihäiriöstä. Erityisen tuen tarpeet kartoitetaan, ja opiskelija saa tarvitsemansa ohjauksen (vrt. Rikkinen 2007).

Näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta vastaavat tutkintotoimikunnat edellyttävät tutkintojen järjestäjiltä selvitystä siitä, kuinka tutkintojen henkilökohtaistaminen on järjestetty. Ne myös edellyttävät, että tutkintojen järjestäjän on huolehdittava, että tutkinnon suorittaja saa tarvitsemansa asiallisen ohjauksen näyttönsä suunnitteluun ja ammattitaitonsa osoittamiseen. (Näyttötutkinto-opas 2007).

3.4. Muita opinto-ohjauksen kannalta olennaisia säädöksiä

Opinto-ohjauksen kannalta tulisi ottaa huomioon myös seuraavat lainkohdat:

- 1.) Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta §11: Opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevan viittaussäännöksen ammatillisesta koulutuksesta annetun lain opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevista säännöksistä.
- 2.) Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta §26 1. momentin säännös vapaasta hakeutumisoikeudesta ammatilliseen koulutukseen lukuunottamatta henkilöstökoulutusta.
- 3.) Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta §27 3. ja 5. momentin säännös opiskelijaksi ottamisen perusteista sekä
- 4.) Lain ammatillisesta aikuiskoulutuksesta §8 ja §13 a) 21.12.2000/1210 kohdassa Koulutuksesta tiedottaminen: Koulutuksen järjestäjän tulee huolehtia siitä, että koulutusta ja koulutukseen hakeutumista koskevaa tietoa on yleisesti saatavilla.

Näiden lakien lisäksi työvoimapolitiisessa aikuiskoulutuksessa tulee ottaa huomioon se, mitä säädetään Julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa (2002), sekä Työministeriön asetuksessa työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksen yleisistä hankintaehdoista ja opiskelijoiden valintamenettelystä (1334/2002). Työministeriön ohjessa (O/8/2007TM) on ohjeita työvoimapolitiisesta aikuiskoulutuksesta ja siihen

hakeutuville ja osallistuville maksettavista etuuksista, sekä työvoimapolitiittisen koulutuksen tarjouspyynnöistä ja hankintasopimuksista.

Yksi työvoimakoulutuksessa huomioitava seikka ovat myös työhallinnon strategiset tavoitteet. Työvoimakoulutus on aina ollut keskeinen, kun pyritään saattamaan työvoiman ammatillinen osaaminen ja työelämävalmiudet kysyntää vastaavaksi, mutta nykyisessä työmarkkinatilanteessa työvoimapolitiittisella koulutukselle ladataan entistä enemmän odotuksia. Työvoimakoulutukselta vaaditaan entistä parempaa vaikuttavuutta ja tuotos - panos -suhdetta. Työhallinnolle keskeistä onkin työvoimakoulutuksen vaikuttavuuden lisääminen ohjausta kehittämällä opintopolun kaikissa vaiheissa (Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998.)

4. Toimintatutkimus tiedonkeruun välineenä

Oman kehittämishankkeen metodologisena teoriaviitekehyksenä toimi toimintatutkimuksen teoria. Itselleni tutkiva ja kehittävä ammattikäytäntö on ollut jo pitkään luonteva tapa tehdä työtä. Jatkuva oman toiminnan arviointi ja kehittäminen dialogisena prosessina sekä uuden tiedon kerääminen työstä kuuluvat opintojen ohjaus- ja tukipalvelutiimimme työskentelyyn. Siksi toimintatutkimuksen teoria tuntui kehittämishankkeeseen sopivalta ja luontevalta.

4.1. Toimintatutkimuksen prosessiluontoisuus

Toimintatutkimus (action research) on tutkimusmenetelmä, jonka avulla puututaan todellisiin elämän tapahtumiin ja tarkastellaan väliintulon vaikutuksia. Painopisteenä ei ole saada yleistettävää vaan täsmällistä tietoa tietystä tilannetta ja tarkoitusta varten. Toimintatutkimus on tapa tutkia jotakin ajatusta käytännössä tarkoituksella muuttaa tai kehittää jotakin, saada tilanteessa aikaan todellista muutosta. Se on prosessi, joka tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. Toiminnan kehittäminen ymmärretään tällöin jatkuvaksi prosessiksi, joka ei pääty esimerkiksi entistä parempaan toimintatapaan (Kemmis & McTaggart 1988).

Heikkinen ja Jyrkämä (1999, 25) ovat havainnollistaneet toimintatutkimuksen kriteerejä kysymällä, *"Mistä tiedän, olenko tekemässä toimintatutkimusta?"*. Heidän mukaansa toimintatutkimuksen kriteerit täyttyvät, jos vastaaja toimii yhteisössä, jossa työtä reflektoidaan ja kehitetään, analysoidaan toiminnan historiallista taustaa, kehitetään vaihtoehtoja ongelmien ratkaisemiseksi ja tavoitteiden saavuttamiseksi sekä tuotetaan toiminnasta uutta tietoa ja teorioita. (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 25.)

Aaltola ja Syrjälä (1999, 18) määrittelevät toimintatutkimuksen prosessiksi, joka *tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi*. Toiminnan kehittäminen ymmärretään tällöin jatkuvaksi prosessiksi. Toimintatutkimus on lähestymistapa, joka ei ole kiinnostunut vain siitä miten asiat ovat, vaan ennen kaikkea siitä, miten niiden tulisi olla (mts. 21).

4.2. Dialogi toimintatutkimuksen välineenä

Toimintatutkimuksen keskeinen menetelmä on yhteisesti hyväksytyihin näkemyksiin etsiytyvä keskustelu, dialogi. Toimintatutkimuksen aikana yhteisö pyrkii kehittämään omaa tietoisuuttaan kehittämisen kohteena olevasta ilmiöstä ja samalla pohtii toimintansa perusteita (Kiviniemi 1998, 65.)

Yleisenä ideana on eteneminen spiraalimaisesti suunnittelu - toiminta - havainnointi - reflektointi -kierroksina. Yhtä tällaista kierrosta voi pitää vasta tutkimuksen alkuna. Syklin yksi kierros on perusta seuraavalle ja tarkoituksena on jatkuvasti tarkastella sitä suhdetta, joka muodostuu aikaisemman syklin havainnoinnista. Jatkuvassa diskurssissa tuodaan erilaiset väitteiden ja tietojen perustelut ryhmän kriittisen tarkastelun kohteeksi. Tästä vaiheesta käytetään myös nimitystä reflektointi. Reflektoinnilla tarkoitetaan sitä, että osanottajat ottavat kantaa, keskustelevat, pohtivat ja tutkivat käytännössä erilaisten vaiheiden onnistumista ja tavoitteiden sekä mielikuvien toteutumista (Moilanen 1999,103).

Reflektoinnissa tuodaan esille erilaiset mielipiteet sekä väitteiden ja tietojen perustelut ryhmän kriittisesti tarkasteltaviksi. Reflektointi palauttaa toiminnan kulun osallistujien mieliin, mutta samalla se on aktiivinen osa tutkimuksesta. Se on myös arviointiprosessi, jossa pohditaan toiminnan merkitystä ja arvioidaan tuloksia. Se antaa myös osallistujille mahdollisuuden oppia ja kehittää näkemystään eteenpäin. Arviointivaihe toimii samalla seuraavan askeleen suunnittelun pohjana (esim. Kiviniemi 1999, 66.)

Tutkijan tehtävänä on välittää tietoa saaduista tuloksista muille projektin jäsenille, jäsentää työskentelyä, esiin tulevia uusia ajatuksia ja ongelmanratkaisumalleja. Näin vältytään toimimasta pelkän arkitiedon varassa. Tutkijan rooli on verrattavissa konsultin rooliin: hän auttaa "toimijoita" tiedostamaan ja ratkaisemaan kehittämisen kohteen ongelmia ja selviytymään ratkaisemattomien ongelmien parissa. Tutkijan rooli on kaksinainen. Yhtäältä hän tutkii, toisaalta käyttää saamiaan tietoja suoraan hankkeen hyväksi (Virtuaaliammattikorkeakoulu 2008).

5. Tutkimusprosessin kuvaus

5.1. Kehittämistoiminnan käynnistyminen

Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen käynnistyi elokuussa 2007, kun apulaisrehtori Satu Nevalainen nimesi työryhmän ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämistä varten. Työryhmän tavoitteena oli **1.) Kartoittaa ohjaus- ja tukipalveluiden nykytila Pirkanmaan aikuisopiston muodostaneissa oppilaitoksissa** (Pohjois-Pirkanmaan koulutusinstituutti, PIRKO, Pirkanmaan taitokeskus, PIRTA, Nokian ammattioppilaitos, Kangasalan ammattioppilaitos ja Tampereen sosiaali- ja terveysalan opisto, TASTO), **2.) Pohtia ohjaus- ja tukipalvelujen tarpeita, puutteita ja toimivia olemassa olevia käytäntöjä, 3.) Luoda Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluille toiminnan kehittämissuunnitelma, joka kattaisi maakunnallisesti ja monialaisesti koko aikuisopiston tarpeet.**

Ensimmäisessä kokoontumisessa sovittiin kehittämistyöhön käytettävistä resursseista sekä kehittämistyön tavoitteista. Työryhmän koollekutsujana ja toiminnan kirjaajana toimi kouluttaja Outi Rantanen, jonka työajallinen panos hankkeeseen oli suurin, noin 100 tuntia. Anne Huotari ja Timo Salin saivat kumpikin käyttää hankkeeseen syyslukukaudella 2007 noin 40 tuntia työaikaa.

5.2. Lomakekysely ja sen tulokset tutkimusprosessin alullepanijana

Työryhmä käynnisti kehittämishankkeen suunnittelemalla kyselylomakkeen, joka jaettiin eri vastuualueiden koulutuspäälliköiden, rehtorin, apulaisrehtorin ja opinto-ohjaajan itsenäisesti täytettäväksi. Kyselylomakkeen tavoitteena oli kartoittaa opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden tarpeet ja olemassa olevat käytännöt niin hakeutujien, opiskelijoiden, opettajien ja kouluttajien, koulutusten tilaajien ja yhteistyökumppaneiden kuin lainsäädännön, opetushallituksen ja tutkintotoimikuntienkin näkökulmista.

Kyselylomake (ks. LIITE 2.) jaettiin kaikkiaan noin kymmenelle avainhenkilölle, jotka toimivat aikuisopiston viidellä eri vastuualueella. Pirkanmaan aikuisopiston toiminta jaettiin vuoden 2007 alusta viiteen eri *vastuualueeseen*, jotka ovat **1.** Sosiaali- ja terveysala, **2.** Kuntouttavat ja ohjaavat koulutukset, **3.** Matkailu- ravitsemus ja talousala, **4.** Tekniikan ja liikenteen ala sekä **5.** Luonnonvara-ala, liiketalous ja tietotekniikka.

Kyselylomakkeen palautti reilut puolet vastaajista. Lomakekyselyn vastausten yhteenvedosta kävi hyvin selväksi, että Pirkanmaan aikuisopiston eri toimipisteiden ja vastuualueiden opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden kysynnässä ja tarjonnassa oli suuria vaihteluita. Vastuualue 1:sen, sosiaali- ja terveystieteiden koulutusten opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden tausta oli yksiköistä ja vastuualueista jäsentynein ja organisoiduin, mutta organisaatiomuutos oli heikentänyt myös sillä alueella opintojen ohjaus ja tukipalveluita. Vastuualueilla 2, 3, 4 ja 5 ohjaus- ja tukipalveluita ei oltu aikaisemmin organisoitu erikseen, vaan ne kulkivat eri koulutusten sisällä. Erityisesti erityisohjauksen ja –opetuksen tarpeet nousivat keskeisiksi vastuualueilla 2-5.

Lomakekyselyn tuloksista kävi selvästi ilmi, että vaikka kehittämistyön reunaehdoiksi oli asetettu koko Pirkanmaan aikuisopiston monialaisen ja maakunnallisen opintojen ohjaus- ja tukipalvelutyöryhmän toiminnan määrittely, mitään kovin yhtä ja yhtenäistä mallia ei olisi helppoa luoda. Koska eri alojen koulutuksissa, eri koulutusmuodoissa ja yksiköiden toimintakulttuureissa oli lähtökohdallisesti suuria eroja, näyttäytyi kehittämistyö haastavana ja yhteisten alueiden löytäminen vaativana tehtävänä.

5.3. Dialoginen toimintatutkimus työskentelytapana

Kehittämistyöryhmän työskentelytavaksi muotoutui alusta alkaen dialogi, jonka käyminen nähtiin välttämättömäksi. Dialogin kautta kehittämistyöryhmä löysi ohjaustyön keskeiset haasteet, joita olivat mm. **1.)** Eri yksiköiden, koulutusalojen ja koulutusmuotojen aikaisempien ohjauskäytänteiden selvittäminen ja hyvien käytänteiden jakaminen, **2.)** Ohjaustarpeiden kartoittamisen maakunnallisesti laajalla alueella eri koulutuksissa ja koulutusmuodoissa, **3.)** Uuden yhtenäisen ohjaus- ja toimintakulttuurin luomisen koko Pirkanmaan aikuisopistossa.

Aluksi vaikealta tuntunut eri toimintakulttuurien yhdistäminen sai uuden merkityksen. Dialogin kautta opittiin jäsentämään keskeisiä ongelmakohtia yhteisiksi koulutusala- tai vastuualueesta riippumatta. Huomattiin, että eri koulutusmuotojen ongelmat olivat yhteneväisiä ammattialasta riippumatta. Erilaisten teesien ja väittelyiden pohjalta löydettiin synteesejä, jotka toimivat kehittämistyön reunaehtoina. Koska kaikki työryhmän jäsenet kehittivät opinto-ohjausta omilla vastuualueillaan, toimintatutkimus tuntui luontevalta työskentelytavalta. Työryhmäläiset elivät muutosta: uusi

monialainen ja maakunnallinen oppilaitos haki toimintansa linjoja ja muutoksessa eläminen ei aina ollut helppoa.

Kehittämistyöryhmän kokoontumiset kirjattiin ylös ja kehittämistyö toimi ryhmäläisille tärkeänä ”kiikarina” omaan työhön. Toisilta työryhmäläisiltä saatu tuki, tarkentavat kysymykset ja dialogin myötä syntyneet uudet näkökulmat antoivat eväitä oman työn kehittämiseen ja oman toiminnan kriittiseen arviointiin. Oli tärkeitä huomata, että työhön liittyvät vaikeudet johtuivat osittain organisaatiomuutoksesta eikä pelkästään oman toiminnan puutteista ja heikkouksista. Kehittämistyöryhmän merkitys myös työssä jaksamisen tukijana nousi keskeiseksi.

5.4. Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus ja tukipalvelujen perustehtävä ja toimintaperiaatteet hahmottuvat

Kehittämistyöryhmän ensimmäiset kokoontumiset olivat yhteisen toimintatavan hakemista ja työn ongelmakohtiin pureutumista. Kun eri vastuualueiden ohjaus- ja tukipalvelujen tarpeet oli kartoitettu yhdessä, tuli tarpeelliseksi määritellä yhteinen perustehtävä monialaisille ja maakunnallisille ohjaus- ja tukipalveluille.

Perustehtävä hahmottui kolmiosaiseksi. Ensisijaisesti koettiin tärkeäksi **1.) Auttaa opiskelijaa saavuttamaan oppimiseen sekä ammattiuralla ja henkilökohtaiseen kasvuun/kehittymiseen liittyviä tavoitteitaan** sekä **2.) Tukea oppilaitosta onnistumaan tässä perustehtävässään.** Lisäksi nähtiin keskeiseksi, että **3.) Pirkanmaan aikuisopiston opinto-ohjauksen ja oppimisen tukipalveluiden tehtävänä olisi varmistaa, että yhteistyökumppaneilla olisi riittävä tieto oppilaitoksen opinto-ohjauksen menetelmistä, resursseista ja palveluista.**

Opinto-ohjauksen ja oppimisen tukipalveluiden toimintaperiaatteista keskusteltiin paljon. Yhteinen visio ja arvoperusta koettiin erityisen tärkeäksi, koska työ eri vastuualueilla ja historialtaan erilaisissa toimintakulttuureissa oli osoittautunut niin eriytyneeksi. Koettiin, että yhtenäiset toimintaperiaatteet toimisivat alkusysäyksenä uudelle, entistä yhteneväisemmälle toimintakulttuurille.

Opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden keskeisiksi toimintaperiaatteiksi ja toiminnan taustalla oleviksi arvoiksi nousivat **1.) asiakas- ja tarvelähtöisyys, 2.) riittävyys, 3.)**

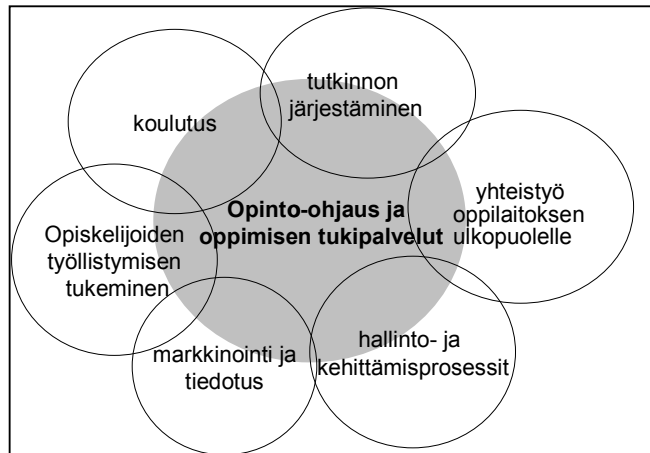
yhteisvastuu ja yhteistyö, 4.) eettisyys, 5.) vaikuttavuus ja 6.) professionaalisuus.

Seuraavaksi avaan näitä periaatteita.

Asiakas- ja tarvelähtöisyyden periaatteen taustalla oli ajatus siitä, että opinto-ohjaus ja oppimisen tukipalvelut järjestettäisiin yksilöllisesti ja monipuolisesti asiakkaiden tarpeiden mukaan. Lisäksi keskusteltiin paljon *paikallisuudesta*: monissa kuntayhtymissä palvelut ovat keskittyneet enemmän kuntayhtymän keskukseen. Tähän emme halunneet Pirkanmaalla päätyä. Esimerkiksi Virroilta olisi turhan pitkä matka tulla Tampereelle opinto-ohjaajan päivystykseen tai tukiopetukseen. Koettiin tärkeäksi, että ohjaus- ja tukipalvelut olisivat lähellä asiakasta, siellä missä koulutuskin pääasiassa tapahtuu.

Riittävyysperiaate tarkoitti keskusteluissamme sitä, että opiskelijoille ja tutkinnon suorittajille taataisiin riittävä opinto-ohjaus ja riittävät oppimisen tukipalvelut. Tämän edellytyksenä olisi, että Pirkanmaan aikuisopisto osoittaisi opinto-ohjaukselle ja oppimisen tukipalveluille riittävät resurssit. Tämä tarkoittaisi myös entistä kattavampaa tiedon keruuta oppilaista jo opintojen alkuvaiheessa. Pidettiin tärkeänä, että jatkossa kaikki Pirkanmaan aikuisopiston opiskelijat osallistuisivat opintojen alussa oleviin opiskelun taitojen kartoitukseen, lukemisen ja kirjoittamisen taitojen kartoitukseen ja mahdollisesti matematiikan taitojen kartoitukseen. Tällä ennakoitaisiin mahdollisia lisätuen tarpeita.

Yhteisvastuun ja yhteistyön periaate muodostui keskeiseksi. Koko kehittämissuunnitelma oli yhtä mieltä siitä, että ohjaus olisi oppilaitoksessa kaikkien eri toimijoiden yhteinen asia. Opinto-ohjaukseen ja oppimisen tukipalveluihin osallistuisi koko organisaatio tehtäväkuvauksien ja vastuiden mukaan. Opinto-ohjauksen ja oppimisen tukipalvelut leikkaisivat organisaation muuta toimintaa eivätkä olisi niistä erillisiä. Laadimme kuvion 1. mukaisen kuvan opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden ja aikuisopiston muiden prosessien leikkauspinnosta. Kuten kuviosta on havaittavissa, liikutaan ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämisessä monien aikuisopiston toimintojen rajapinnoilla. Opinto-ohjausta ei voisi ajatella omana erillisenä saarekkeenaan, vaan se pitäisi sisällään paljon markkinointiin, tiedotukseen, yhteistyöverkostoihin, koulutukseen, kehittämishankkeisiin, tutkintotilaisuuksien järjestämiseen ja opiskelijoiden työllistymisen tukemiseen liittyviä elementtejä. Pidettiin tärkeänä, että eri toimijoiden mieleen iskostuisi ajatus ohjauksesta ja asiakaspalvelusta. (ks. kuvio 1.)

Kuvio 1. *Opintojen ohjaus- ja tukipalvelut Pirkanmaan aikuisopiston prosessien keskiössä.*

Eettisyyden periaate haluttiin ottaa mukaan keskeiseksi toimintaa ohjaavaksi arvoksi. Nähtiin tärkeäksi, että Pirkanmaan aikuisopistossa toimittaisiin ohjausalan yleisten eettisten periaatteiden mukaan. Näitä periaatteita ovat mm. opiskelijan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, luottamuksellisuus, avoimuus, asiallisuus, objektiivisuus, riippumattomuus ja ammattitaito (PedaNet 2008.)

Vaikuttavuuden periaatteen mukaan Pirkanmaan aikuisopiston opinto-ohjauksen ja oppimisen tukipalveluiden onnistumista arvioitaisiin ja kehitettäisiin jatkuvasti saadun ja systemaattisesti kerätyn palautteen perustella. Pirkanmaan aikuisopiston laatutyön yksi pääperiaate on, että palautteen kerääminen on systemaattista. Palautetta kerätäänkin jo kiitettävästi ainakin vastuualue 1. eri prosesseista. Myös se, että palaute käsiteltäisiin tulevaisuudessa entistä tarkemmin asianosaisten kesken ja että käsittelylle varattaisiin riittävästi aikaa olisi olennainen osa vaikuttavuutta.

Viimeiseksi toimintaa ohjaavaksi periaatteeksemme määrittelimme *professionaalisuuden periaatteen*. Pidimme yhtenä laatutyön kriteerinä sitä, että Pirkanmaan aikuisopiston opinto-ohjauksen ja oppimisen tukipalveluiden toteuttajat olisivat alansa erityisosaajia, *koulutettuja* opinto-ohjaajia ja erityisopettajia.

5.5. Kehittämistyön kirjaaminen aloitetaan: perustehtävän kirkastaminen henkilökohtaistamisen kolmessa vaiheessa halutaan nostaa keskiöön

Kehittämistyöryhmän työn dokumentoinnista alkoi syntyä kirjallinen Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämissuunnitelma (ks. LIITE 1.), kun reunaehdot yhteiselle toiminnalle oli saatu aikaan. Pohdimme paljon mitä yhteistä meillä viidestä alunperin eri alojen ja paikkakuntien omista ammatillisista aikuiskoulutusta tarjoavista oppilaitoksista tulevilla toimijoilla olisi, ja lopulta päädyimme *juridisiin lähtökohtiin*. Jotta voisimme toimia yhteneväisesti, olisi tärkeää, että tulevan ohjaussuunnitelmamme pohjana olisi aikuiskoulutuksen ohjaus- ja tukipalveluita määrittelevä lainsäädäntö. Kolmivaiheisen henkilökohtaistamisen määräyksen mukaisten ohjaus- ja tukipalvelujen turvaaminen opiskelija-asiakkaille koettiin keskeiseksi, opiskelualasta tai –muodosta riippumattomaksi tehtäväksi.

Ammatillista aikuiskoulutusta säätelevässä laissa (631/1998) korostettiin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain mukaisia opiskelijan oikeuksia ja velvollisuuksia koskevia säädöksiä. Opinto-ohjausta koskevat säädökset sovelletaan ammatillisen aikuiskoulutuksen opiskelijoille lain ammatillisesta koulutuksesta mukaan. Lain tarkoituksena on ollut mm. tukea elinikäistä oppimista (§2). Lakia täydensi 1.3.2007 alkaen annettu **määräys aikuisopiskelun henkilökohtaistamisesta**, joka velvoitti oppilaitokset entistä yksilöllisempään ja joustavampaan ohjaukseen. Henkilökohtaistamisella on tarkoitettu sitä, että oppilaitos tai työpaikka ohjaa ja opettaa asiakaslähtöisesti näyttötutkinnon suorittajaa tai tutkintoa varten opiskelevaa henkilöä.

1.) Hakeutumisvaiheessa tunnistetaan aikuisen senhetkinen ammatillinen osaaminen. Osaamisen tunnistamisen välineitä ovat erilaiset osaamiskartoitukset ja henkilökohtaiset ohjauskeskustelut, joissa aiemmin opittua reflektoidaan yhdessä. **2.) Tutkinnon suorittamisen vaiheessa** opiskelijan osaaminen tunnustetaan tutkinnon osatodistuksin ja ohjaus tarkoittaa tutkintosuorituksen ohjausta. Ohjausta voivat antaa niin opettajat, erityisopettajat kuin opinto-ohjaajatkin. **3.) Tarvittavan ammattitaidon hankkimisen vaiheessa** aikuinen opiskelee ohjatusti sen, mitä tutkintoon vielä tarvitaan. Samalla huomioidaan hänen mahdolliset erityistarpeensa, jotka voivat

johtua esimerkiksi erilaisesta kulttuuri- ja kielitaustasta tai lukihäiriöstä. Erityisen tuen tarpeet kartoitetaan, ja opiskelija saa tarvitsemansa ohjauksen (vrt. Rikkinen 2007).

Määrittelimme yhteisen perustehtävämme kolmeen teesiin: **1.) Perustehtävänä** on auttaa opiskelijaa saavuttamaan oppimiseen sekä ammattiuralla ja henkilökohtaiseen kasvuun/kehittymiseen liittyviä tavoitteitaan ja **2.) Ojaus- ja tukipalvelujen** tulee tukea oppilaitosta onnistumaan tässä perustehtävässä, sekä **3.) Ohjaus- ja tukipalveluiden tehtävänä** olisi varmistaa, että yhteistyökumppaneilla olisi riittävä tieto oppilaitoksen opinto-ohjauksen menetelmistä, resursseista ja palveluista. Toimintamme **kohderyhmiksi** muotoutuivat näin opiskelija-asiakkaat, opiston oma henkilökunta sekä yhteistyökumppanit.

Kehittämistyöryhmämme toimintatapa jatkui kirjaamisvaiheessa edelleen dialogisena, mutta päätimme, että toimisimme kehittämissalavereissa vuorotellen dokumentoijina. Laadimme melko varhaisessa vaiheessa sisällysluettelon tulevalle kehittämissuunnitelmalle, jota aloimme systemaattisesti työstää tapaamistemme aikana. Työ oli hidasta, mutta sitäkin antoisampaa. Pohdimme toimintamme taustalla olevia periaatteita, ajankohtaisia ongelmakysymyksiä sekä visioimme tulevaa. Tutustuimme toistemme tapaan ajatella ja tehdä työtä. Pohdimme strategioita, joiden avulla saisimme lisää resursseja opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden toimintaan.

Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämissuunnitelmassamme (LIITE1.) päädyimme tarkastelemaan ja tarkentamaan opistomme opinto-ohjausta ja oppimisen tukipalveluita seuraavissa prosesseissa ja prosessien vaiheissa:

1. Opetuksen ja tutkintojen sekä niitä tukevien muiden toimintojen suunnittelu ja kehittäminen (organisaation toimintaprosessi).
2. Hakeutuminen (opiskelijan ja tutkinnon suorittajan prosessi).
3. Tarvittavan ammattitaidon hankkiminen/koulutus (opiskelijan ja tutkinnon suorittajan prosessi).
4. Tutkinnon suorittaminen (tutkinnon suorittajan prosessi).
5. Tutkinnon suorittamisen ja koulutuksen jälkeinen vaihe.

5.6. Työ kantaa hedelmää: johtotiimi vakuuttuu kehittämistyön tarpeellisuudesta

Kehittämistyöryhmää syksyllä 2007 koordinoanut Outi Rantanen esitteli työryhmän ensimmäisiä aikaansaannoksia; fläppipapereille koostettuja toimintastrategioita sekä muutamien sivujen mittaisia kehittämissuunnitelmia Pirkanmaan aikuisopiston rehtori Pirjo Syysnummelle marras-joulukuun 2007 vaihteessa. Syysnummi oli vakuuttunut jo aikaisemmin siitä, että aikuisopisto tarvitsee vahvan opintojen ohjaus- ja tukitiimin, jotta *laadukkaat ja kilpailukykyiset* aikuiskoulutuspalvelut voidaan turvata. Vuonna 2007 opintojen ohjaus- ja tukipalvelut kattoivat lähinnä vastuualue 1: n. (sosiaali- ja terveysala) opiskelijat. Vastuualue 1:n. opinto-ohjaajan tehtäväksi oli lisäksi määritelty koko aikuisopiston monialaisten ja maakunnallisten koulutusten hakeutumisvaiheen ohjaus. Tätä työtä ei oltu kuitenkaan erikseen resursoitu.

Opinto-ohjaajan työ näyttäytyi syksyn 2007 valossa melko huonosti organisoituneena ja koko aikuisopiston kannalta eriarvoistavana: kun koulutus konserni-kuntayhtymän aikuisopistoa oltiin oltu luomassa ja hahmottamassa, laadukkaat opintojen ohjaus- ja tukipalvelut oli nostettu yhdeksi keskeiseksi kehittämisalueeksi. Aikuisopiston ensimmäisenä toimintavuonna tämä ei vielä kuitenkaan työryhmämme toimintaa lukuunottamatta näkynyt yksiköiden toiminta-arjessa. Opinto-ohjaukselle oli asetettu toiveita, mutta alkuvaiheessa resurssit olivat riittämättömät.

Rehtori Syysnummi näki tilanteen, ja reagoi siihen nopeasti. Hän piti kehittämistyöryhmän toimintaa oikean suuntaisena, ja päätyikin esittämään, että johtoryhmä esittäisi pikaisia lisäyksiä opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden henkilöstöresurssointiin. Ohjaus- ja tukitiimiin päätettiin palkata vuoden 2008 alusta yksi päätoiminen monialainen opinto-ohjaaja tiimiä vetämään. Lisäksi eri vastuualueille nimettäisiin omat opinto-ohjaajat. Myös erityisopetuksen resursseja lisättiin tuntuvasti; entisen osa-aikaisen erityisopettajan rinnalle päätettiin palkata vuoden 2008 alusta toinen päätoiminen monialainen erityisopettaja.

Kehittämistyöryhmä otti uutiset iloiten vastaan. Kehittämishanke oli vasta käynnistetty, mutta todellinen kehittämistyö päästäisiin aloittamaan yllättävänkin nopeasti ja vahvalla henkilöstöresurssilla.

5.7. Vuosi 2008 alkaa: erityisopetuksen kehittäminen käynnistyy

Vuoden 2008 alkaessa opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen käynnistämiseksi määriteltiin aikataulu. Alkuvuodesta keskityttiin erityisopetuksen kehittämiseen ja erityisesti Henkilökohtaisten opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien (HOJKS) tarpeiden kartoittamiseen ja HOJKS –prosessien käynnistämiseen. Uutta opinto-ohjaajaa haettiin lehti- ja verkkoilmoitusten kautta. Hakuprosessi kesti reilun kuukauden.

Alakohtaiset opinto-ohjaajat aloittivat toimintansa. Anne Huotari jatkoi vastuualue 1. opinto-ohjaajana (noin 80% kokonaistyöajasta). Outi Rantanen aloitti työnsä vastuualueiden 2 ja 3 opinto-ohjaajana (osa-aikaisesti, noin 300 h / lukukaudessa). Timo Salin aloitti taas vastuualueiden 2,4 ja 5 opinto-ohjaajana (osa-aikaisesti, noin 400 h / lukukaudessa). Opinto-ohjauksen resurssointi järkeväytyi.

Erityisopettaja Annikki Torikka palasi työvapaaltaan hoitamaan monialaisen maakunnallisen erityisopetuksen kehittämistä Pirkanmaan aikuisopistossa. Torikka toi heti uudenlaista osaamista ohjaus- ja tukipalvelutiimin toimintaan. Syksyn 2007 aikana oltiin havahduttu esimerkiksi opiskelija-asiakkaiden aikaisempaa runsaslukuisempiin mielenterveysongelmiin. Torikan panos mielenterveysongelmien kohtaamisessa ja hoitoonohjausprosesseissa oli nopeasti merkittävä. Ohjaus- ja tukitiimissä tartuttiin ongelmiin entistä rohkeammin ja varhaisemmassa vaiheessa.

Erityisopettajat kehittivät yhteistyössä HOJKS- prosessia ja laativat kaavakkeen HOJKS:in kirjaamiselle. Erityisen tuen tarpeen piiriin kuuluvia opiskelijoita kartoitettiin ja haastatettiin. Monet heistä kokivat ohjaus- ja tukipalvelutyöryhmän työn tärkeänä helpotuksena tilanteessaan. HOJKS:en kautta myös ohjaus- ja tukipalvelun rahoitusta tarkennettiin. HOJKS-opiskelijoiden ohjaukseen oli mahdollista hakea lisärahoitusta niin opetusministeriöstä, työvoimahallinnosta kuin oppisopimuskeskuksiltakin.

5.8. Uusi monialainen ja maakunnallinen opinto-ohjaaja käynnistää ohjaus- ja tukipalvelutiimin toiminnan

Maaliskuun 2008 alusta alkaen ohjaus- ja tukipalvelutiimi vahvistui entisestään, kun uusi monialainen ja maakunnallinen opinto-ohjaaja Seija Mäkinen aloitti työnsä tiimin vetäjänä. Tuolloin sovittiin uuden tiimin toiminnasta ja kevään aikatauluista. Mäkinen toimi alusta alkaen voimakkaasti aikuisopiston eri vastuualueiden toimintaa yhdistävänä yhteishenkilönä. Hän verkostoitui ja jalkautui koko maakuntaan ja solmi tärkeitä yhteistyösuhteita. Hänen työpanoksensa koettiin tervetulleeksi ja tarpeelliseksi.

Seija Mäkisen myötä sellaiset uudistukset, joita oltiin hahmoteltu pitkään muuttuivat nopeasti konkreettiseksi käytännön toiminnaksi. Aikuisopiston päätöksentekoprosessi keveni opiskelijapäätösten delegoiduttua rehtorilta koulutuspäälliköille. Päätös- ja esityslomakeet uusittiin ja uudet otettiin käyttöön. Opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden esitteet muokattiin koskemaan koko aikuisopistoa, ei pelkästään vastuualue 1. toimintaa. Mäkinen kokosi kaikkien alojen toimijoita yhteen esimerkiksi koulutusinfon tiimoilta., joka järjestettiin 27.3.2008. Monialaisuus ja maakunnallisuus alkoi vihdoinkin olla totta tiimin toiminnassa.

6. Tuloksia ja arviointia

6.1. Toimintatutkimuksen tuloksellisuuden arviointia: mitä kehittämishankkeella saatiin aikaan?

Huttusen, Kakkorin ja Moilasan (1999,133) mukaan toimintatutkimuksen tavoitteena ei ole ollut teorian ja empiiristen havaintojen vastaavuus ja yhteensopivuus, vaan yhteisön toimintatavan muutos jossain asiassa. Toimintatutkimukseellinen lähestymistapa edellyttää yhteisöltä valmiutta muutokseen, itsensä kehittämiseen ja oman toimintansa refleksiiviseen tarkasteluun. Toimintatutkimus on ollut itsearviointia ja toiminnan ymmärtämistä myös eräänlaisena oppimistapahtumana (Kiviniemi 1998, 65.)

Toimintatutkimuksessa tutkittava yhteisö pyrkii kehittämään omaa tietoisuuttaan kehittämisen kohteena olevasta ilmiöstä ja samalla pohtii toimintansa perusteita. Kiviniemi (1999, 66) korosti erityisesti, että osallistujien välisen inhimillisen dialogin ja avoimen, erilaisia mielipiteitä käsittelevän keskustelun osuus on merkittävä osa tutkimusprosessia.

Kemmis (1994, 44) muistutti, että toimintatutkimus alkaa usein pienen joukon yhteistyöstä, mistä se laajenee vähitellen koko yhteisöä osallistavaksi toiminnaksi niin, että koko ajan tulee mukaan lisää ihmisiä, jotka ovat toiminnallaan osallisina ja vaikuttamassa käytäntöjä koskeviin kysymyksiin. Toimintatutkimuksen avulla punoutuisi näin vähitellen toimintaa kehittävien yksilöiden verkosto, joka voisi toimia ajatusten ja kokemusten vaihdon foorumina.

Näiden edellä olevien toimintatutkimusta koskevien teesien kautta pääsen Huttusen, Kakkorin ja Moilasan (1999, 133) tutkimuksen luotettavuutta ja merkittävyyttä kartoittavaan kysymykseen *”auttoiko toimintatutkimus muuttamaan yhteisön toimintatapoja?”*

Luvussa 5. kuvasin kehittämisprosessin syyskuusta 2007 maaliskuulle 2008. Syyskuussa pieni kolmen ohjaustyötä tekevän opettajan ydinjoukko lähti kartoittamaan Pirkanmaan aikuisopiston eri yksiköiden jo olemassa olevia ohjaus- ja tukipalvelukäytänteitä sekä opintojen ohjauksen erityistarpeita. Hyvin nopeasti

havaittiin, että työtä tällä saralla on, ja että palveluita todella kaivattiin nopealla aikataulla.

Sen lisäksi, että tarvekartoitus tehtiin ja dokumentoitiin (LIITE 2.) , ja että ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämissuunnittelutyö käynnistettiin, myös sillä, että ohjaustyötä eri vastuualueilla vuoden 2008 alusta alkaen tekevät opinto-ohjaajat loivat syksyn 2007 aikana toimivan yhteistyön ja tavan tehdä työtä yhdessä on suuri merkitys. Heti tammikuussa 2008, kun erityisopetusta alettiin kehittämään opinto-ohjauksen rinnalla osana opintojen ohjaus- ja tukipalveluita, havaittiin, että *myös erityisopettajaa olisi kaivattu kehittämistyöryhmään mukaan alusta alkaen*. Opinto-ohjausta ja erityisopetusta ei tulisi nähdä erillisinä toimintamuotoina, vaan toisiaan jatkuvasti tukevinä ja täydentävinä palveluina. Erityisopettaja Marjatta Lillin tuntiresurssit olivat kuitenkin olleet syksyllä 2007 niin rajalliset, ettei apulaisrehtori Satu Nevalainen ollut voinut esittää häntä mukaan työryhmään.

Ilman kehittämistyöryhmän toimintaa ohjaus- ja tukipalvelujen mittava henkilöstöresurssien lisäys (yksi kokopäiväinen opinto-ohjaaja, erityisopettaja ja kaksi osa-aikaista alakohtaista opinto-ohjaajaa) olisi tuskin toteutunut. Merkittävä aikaansaannos on myös kirjallinen opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämissuunnitelma (LIITE 1), sekä työryhmän työstä kertovat dokumentit, tutkielmat, jotka opinto-ohjaajiksi opiskelevat Outi Rantanen (Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu) ja Anne Huotari (Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu) työstivät koulutuksiensa kehittämishankkeinaan.

Opintojen ohjaus- ja tukipalveluista tuotettiin lisäksi sähköisiä presentaatioita, esitteitä ja uusi tiimi esittäytyi huhtikuussa 2008 Pirkanmaan aikuisopiston johtotiimissä. Toukokuussa 2008 on vuorossa esittäytyminen koko aikuisopiston henkilöstöfoorumille. Samoin tiimi käynnisti huhtikuussa 2008 palvelujensa tuotteistamisprosessin, jonka päämääränä on saada aikuisopiston intranettiin oma sivusto ohjaus- ja tukipalveluista ja kaikkien koulutusten järjestäjien saavutettavissa ja tilattavissa olevista ohjauspalvelutuotteista vielä kevätlukukauden 2008 aikana.

Kuten tästä kehittämishankeraportista käy hyvin ilmi, todellinen arkityö Pirkanmaan aikuisopiston ohjaus- ja tukipalveluiden ammattikäytäntöjen luomisessa on vasta alkamassa. Eri vastuualueilla konsernin ensimmäiset puolitoista vuotta ovat olleet elämää muutoksen keskellä. Muutokset ja kehittäminen tuskin loppuvat tähän, mutta

työlle on nyt luotu selkeät linjat ja puitteet. Syyslukukauden 2008 tehtäväksi jää Pirkanmaan aikuisopiston ohjaussuunnitelman työstäminen. Kehittämisuunnitelmamme on vasta työpaperi tätä lopullista virallisempaa asiakirjaa varten.

6.2. Oman tutkijaroolin pohdintaa ja itsearviointia

Matkani opinto-ohjaajana elokuusta 2007 huhtikuulle 2008 on ollut ajallisesti lyhyt, mutta sisällöllisesti tapahtumarikas. Toimin syyslukukauden 2007 Pirkanmaan aikuisopiston ainoana nimettynä opinto-ohjaajana. Työaikani oli resurssoitu koskemaan vastuualue 1. opintojen ohjausta. Lisäksi vastasin kaikkien vastuualueiden hakeutumisen vaiheen ohjauksesta. Kevätlukukaudella 2007 tein 10 % työajastani opinto-ohjausta, ja tuolloin vastasin vain maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ja Noste-opiskelijoiden ohjauksesta. Verrattuna tähän vuoden takaiseen tilanteeseen olen oppinut valtavasti ja saanut olla mukana todella mielenkiintoisessa prosessissa, jossa on kehittynyt sekä työryhmä, palvelut, aikuisopiston toimintakulttuuri kuin oma ammatillisuutenikin.

Opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittämistyöryhmästä tuli nopeasti minulle tärkeä keskustelufoorumi ja työnohjauksellinen kanava. Sen merkitys työssä jaksamiseni tukijana on ollut varmasti merkittävä. Syyslukukauden 2007 aikana oma työpanokseni ryhmän toiminnassa oli vaatimaton, mutta jo se, että tulin ainoana nimettynä opinto-ohjaajana palavereihin ja kuvasin oman työni haasteellisuutta vei yhteistä asiaamme eteenpäin ja Outi Rantanen, jonka vastuulle kehittämistyön dokumentointi syksyn 2007 osalta pitkälti jäi, teki suuren työn, kun vei asiamme ns. agendalle.

Kun tarkastelen omaa toimintaani aloittelevana opinto-ohjaajana syyslukukaudella 2007, en voi kuin ihmetellä kuinka lopulta selviydyin työstäni. Työtä oli paljon, ja tuntui, että minua huudettiin joka suuntaan. Opinto-ohjaajan työtä ei varmastikaan helpottanut elokuun 2007 alusta käyttöön otettu jatkuvan hakeutumisen periaate, joka aluksi tarkoitti sitä, että opistossamme aloitti lähes viikottain pieni ryhmä uusia opiskelijoita. Odotukset työtäni kohtaan olivat kovat, mutta jaksakseni työssäni minun täytyi vetää työlleni ja työajalleni selkeät rajat. Tämä tarkoitti monista tehtävistä luopumista ja työn tekemistä vain puoliksi niin hyvin kuin olisin halunnut tehdä. Työn rajaaminen osoittaa jälkeenpäin katsottuna viisautta, mutta syksyllä 2007 se ei

tuntunut niin viisaalta ratkaisulta. Päinvastoin, koin päivittäin ja viikottain huonoa omaatuntoa siitä, että en kyennyt toimimaan tehtävässäni niin hyvin ja aktiivisesti, kuin olisin halunnut toimia.

Koko kevätlukukausi 2008 on ollut oman työni kannalta huojentavaa ja helpottavaa sekä antoisaa aikaa. Olen saanut rinnalleni kaksi muuta alakohtaista opinto-ohjaajaa sekä monialaisen ja maakunnallisen opinto-ohjaajan, joka toimii tiimimme esimiehenä. Lisäksi erityisopetuksen lisääntyneet resurssit ovat selkeästi helpottaneet omaa työtäni. Minulla on nykyisin päivittäin mahdollisuus keskustella työstäni ja saada tukea omalle toiminnalleni sekä reflektoida asiakastilanteita. Kun teemme samojen opiskelija-asiakkaiden ja asioiden kanssa työtä, on suuri osa työstä sitä dialogia, joka antaa meille eväitä asiakkaiden kohtaamiseen ja ratkaisujen löytämiseen.

Kuten edellä totesin, todellinen työ ohjaus- ja tukipalveluiden käytännöissä on vasta alkamassa. Syksyn 2008 haasteeksi jää opintojen ohjaussuunnitelman työstäminen kehittämissuunnitelmamme pohjalta. Uudet, ideoidut käytänteet otetaan eri aloilla käyttöön ja ne vaativat varmasti paljon arviointia ja palautteen keräämistä sekä edelleen kehittämistä. Verkko-ohjauksen kehittämisestä on puhuttu paljon, mutta asiakastietojen kirjaaminen ohjaus- ja tukipalvelujen osalta sähköiseen Primus-tietokantaan aloitetaan vasta syyslukukaudella 2008.

Omalta osaltani kehittämistyö loppuu hetkeksi tähän kevätlukukauteen. Jään äitiyslomalle opinto-ohjaajan työstäni heinäkuun 2008 alusta alkaen. Olen jo tehnyt mielessäni matkoja tulevaisuuteen; millaisena Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalvelut näyttäytyvät, kun palaan vanhempainvapaalta? Työrupeamani päättyy jännittävään kohtaan.

LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA

Aaltola, J. & Syrjälä, L. (1999) Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) Siinä tutkija missä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 11-24.

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi.

Carr, W. & Kemmis, S. 1986. Becoming Critical: Education, Knowledge and Action Research. London: Falmer.

Heikkinen, H.L.T. & Jyrkämä, J. 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa: Heikkinen, Hannu L.T., Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) Siinä tutkija missä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: PS- Kustannus.

Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) 1999. Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Heikkinen, H.L.T. 2001. Toimintatutkimus - Toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu : virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huttunen, R., Kakkori, L. & Heikkinen, H 1999. Toiminta, tutkimus ja totuus. Teoksessa: Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY. s. 111-136.

Kemmis, S. 1994. Action Research. Teoksessa Huxen, T. & Postlewaithe N. (toim.) International Encyclopedia of Education. Volume 1. Exeter: Elsevier. s. 42 - 48.

Kemmis, S. & McTaggart, R. 1988. The Action Research Planner. Deakin: University Press.

Kiviniemi, K. 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä projektina. Teoksessa: Heikkinen, H., Huttunen, R. & Moilanen, P. (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY. s. 63-84.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 1998. Helsinki: Opetusministeriö 1998.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 1998. Helsinki: Opetusministeriö 1998.

Laki julkisista työvoimapalveluista 2002. Helsinki: Työministeriö 2002.

Linturi, H. 2003. Toimintatutkimus. Verkkoartikkeli/NexusDelfix.

http://nexusdelfix.internetix.fi/fi/sisalto/materiaalit/2_metodit/5_actix?C=61566&C:selres=61566.

Moilanen, P. 1999. Piilevä tieto ja reflektio. Teoksessa H. Heikkinen, R. Huttunen ja P. Moilanen (toim.) Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Juva: WSOY. s. 85-109

Näyttötutkinto-opas. 2007. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallituksen määräys aikuisopiskelun henkilökohtaistamisesta

4/011/2007. Helsinki: Opetushallitus

Opinto-ohjauksen eettiset periaatteet. 2008. Verkkoartikkeli PedaNetissä:

<http://www.peda.net/veraia/mantsala/lukio/opintoohjaus/opo16/opo6> viitattu 3.4.2008.

Pirkanmaan aikuisopisto. 2008. Pirkanmaan aikuisopiston www-sivu:

<http://www.paiko.fi/pirkanmaanaikuisopisto.php>. Viitattu 9.3.2008

Pirkanmaan koulutuskonserni-kuntayhtymä. 2008. Pirkanmaan koulutuskonserni-kuntayhtymän www-sivu. <http://www.pirko.fi/koulutus.php>. Viitattu 9.3.2008

Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon perusteet. 2001. Helsinki: Opetushallitus.

Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Loimaa: Finn Lectura Ab.

Suojanen, U. 1998. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä.

Teoksessa: Haapanen, E. & Löfström, E. (toim.) Missä tieto ja taito kohtaavat. PD-ohjelma ammatillisen ja persoonallisen kehityksen tukijana. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitoksen julkaisuja 15.

Tamminen, M. 2006. Aikuiskoulutuksen organisoituminen Pirkanmaan koulutus konserni - kuntayhtymässä - kohti 2010-luvun aikuisopettajuutta. Jyväskylä: Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu.

Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa 2008. Virtuaaliammattikorkeakoulun julkaisema verkkoartikkeli:

<https://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464158778/1194360111832/1194360447229.html.stx> , viitattu 2.4.2008.

Rikkinen, A. 2007 Aikuisopiskelun henkilökohtaistaminen. Luento Näyttötutkintojen järjestämisen kehittämiskoulutuksessa Hämeenlinnassa keväällä 2007. Hämeenlinna: Hämeenlinnan ammatillinen opettajakorkeakoulu.

LIITE 1:

Pirkanmaan aikuisopiston opintojen ohjaus- ja tukipalveluiden kehittämissuunnitelma, 20 s. (ei julkiseen verkkolevitykseen).

LIITE 2.

Opintojen ohjaus- ja tukipalvelujen kehittäminen

Lähtötilanteen kartoitus vastuualueittain ohjauksen tarpeista 18.9.2007

- kysymyksiin pyritään hakemaan vastauksia kaikilla tasoilla kunkin vaiheen kohdalla

	Suunniteluvaihe	Hakeutumisvaihe	Tutkinnon suorittaminen	Tarvittavan ammattitaidon hankkiminen
<p>1. Resurssit; miten ohjaustyö on organisoitu ja ketkä ovat keskeiset toimijat?</p> <ul style="list-style-type: none">- ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat)- TiVa:t/ryhmävastaavat/ammattiaineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat- Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit- Ohjauksen tiimi vastuualueittain- Tutkintotoimikunnat/ oph- Yritykset/ työelämä- EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö				
<p>2. Millaisia toimintamuotoja on tällä hetkellä käytössä? (Mitä ja miten tehdään; yksilö-, ryhmä-, verkko-ohjaus, muut)</p> <ul style="list-style-type: none">- ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat)- TiVa:t/ryhmävastaavat/ammattiaineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat- Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit- Oppilaitos/ ohjauksen tiimi- Tutkintotoimikunnat/ oph- Yritykset/ työelämä				

<ul style="list-style-type: none"> - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>3. Näkemys siitä mitä ohjaus on</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>4. Millaisia vaatimuksia, odotuksia ja tarpeita ohjaukselle ”latautuu” eri tasoilla (Miksi tehdään?)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>5. Informaation saatavuus?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat 				

<ul style="list-style-type: none"> - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>6. Ohjauksen ongelmakohtat eri vaiheissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>7. Hyvät/toimivat keinot, ”ohjaustuotteet” eri vaiheissa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
<p>8. Kehittämisideoita/ajatuksia; miten voitaisiin tehdä jatkossa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ”yksilöasiakkaat” (= koulutukseen hakeutujat/ tutkinnon suorittajat/ opiskelijat) 				

<ul style="list-style-type: none"> - TiVa:t/ryhmävastaavat/ammatti aineiden opettajat/ohjaavat opettajat/tutkintovastaavat - Rahoittajat ja muut yhteistyökumppanit - Oppilaitos/ ohjauksen tiimi - Tutkintotoimikunnat/ oph - Yritykset/ työelämä - EU:n ja kansalliset strategiat, lainsäädäntö 				
---	--	--	--	--